

важливості розвитку соціально-дозвіллевого простору з метою соціального самовдосконалення особистості через сферу дозвілля, з іншого, – понині залишаються невирішеними суттєві проблеми (недосконалість інфраструктури, споживацька спрямованість дозвілля, стримування інновацій), які гальмують не тільки її розвиток, але й відбиваються на процесі соціального формування соціальних суб'єктів. У зв'язку з цим необхідно вдосконалювати сферу дозвілля соціально-педагогічними методами, визначати основні пріоритети її перебудови, розвивати систему регулювання та координації. Отже, перспективними напрямками подальших досліджень є діагностування дозвіллевих уподобань різних категорій населення, визначення шляхів мотивації до активного дозвілля, на цій основі планування та реалізація сучасних дозвіллевих програм та проектів.

Література:

1. Белецька І.В. Сучасна соціокультурна ситуація у сфері дозвілля молоді / І.В. Белецька // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2010. – № 9. – С.71-76.
2. Кравченко О.В. Креативний потенціал рекреативної діяльності / О.В. Кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/kravchenko17.htm. – Назва з екрану.
3. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах / І.В. Петрова. – К.: Кондор, 2008 – 408 с.
4. Піча В.М. Культура вільного часу (Філософсько-соціологічний аналіз) / В.М. Піча. – Львів: "Світ", 1990. – 152 с.
5. Скляр С.Ю. Соціокультурні трансформації дозвіллевого простору молоді в умовах суспільних перетворень в Україні / С.Ю. Скляр // Соціальні технології. – 2010. – № 10. – С.206-214.
6. Цимбалюк Н.М. Інституціональна модернізація культурно-дозвіллевої сфери в Україні: дис... д-ра соціол. наук: 22.00.04 / Н.М. Цимбалюк / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 40 с.

Гавриленко Т.Л.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Національного університету "Чернігівський
колегіум"
імені Т. Г. Шевченка

ЦІЛІ, ЦІННОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПЕРШЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991-2001)

Розвиток початкової освіти в перше десятиліття незалежної України – 1991-2001 рр. – відбувався в контексті *нової освітньої парадигми* (відродження національної школи, дитиноцентрований підхід в освіті та вихованні) та детермінувався *суспільно-політичними* (творення суверенної держави, перехід від тоталітаризму до демократії), *соціально-економічними* (економічна криза, погіршення демографічної ситуації, скорочення шкільного будівництва, руйнування навчальної й матеріальної бази загальноосвітніх навчальних закладів (далі ЗНЗ), погіршення соціального захисту школярів) та *педагогічними* (формування національної державної політики в сфері освіти; активний законотворчий процес; створення АПН України як наукового центру з розроблення методології, теорії та методики розвитку освіти; науково-методичне забезпечення розбудови української початкової школи науковими співробітниками лабораторії навчання і виховання молодших школярів Інституту педагогіки АПН України; розширення міжнародних зв'язків) умовами.

Розбудова національної початкової освіти на нових концептуальних засадах спричинила трансформації її *цільового* складника. Пріоритетне місце посіли цілі *особистого розвитку* молодшого школяра: його природні задатки й здібності, національна ідентичність, самовираження [6, с. 4]. *Освітні* завдання полягали у формуванні предметних і загальнонавчальних умінь і навичок, з домінуванням останніх [7, с. 3-4; 8, с. 3-4], що сприяли оволодінню розгорнутою навчальною діяльністю – уміння вчитися [5, с. 5]. Важливо, що в умовах різнотипності ЗНЗ, було визначено *освітні результати* початкової освіти (повноцінні мовленнєві, читацькі, обчислювальні, фізкультурно-рухові уміння і навички, узагальнені знання про реальний світ у його зв'язках і залежностях, достатньо розвинені мислення, уява, пам'ять, сенсорні уміння, здатність до творчого самовираження, особистісно ціннісного ставлення до праці, мистецтва, здоров'я, уміння виконувати нескладні творчі завдання), актуалізовані відомою українською вченою у галузі початкової освіти О. Я. Савченко (1990) [10, с. 2] та закріплені в Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) (2001) [5, с. 5]. В умовах відродження української державності особливе значення надавалося розв'язанню завдань *національного* виховання (формування рис громадянина України, національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, культури та історії). Реалізовані за радянської доби моральне, фізичне, естетичне та трудове виховання, набули нового звучання. Поряд з цим актуалізувалися завдання *екологічного* виховання молодших школярів [2; 3, с. 1; 5, с. 5].

З'ясовано, що в досліджуваній період у початковій освіті посилювався *аксіологічний складник*. Цілі, зміст освіти, навчально-виховних процес були пронизані формуванням у молодших школярів *цінностями* демократичного суспільства: *загальнолюдські* (доброта, вдячність, любов, краса, шанобливе ставлення до батьків, людей старшого покоління, толерантність та ін.), *національні* (усвідомлення приналежності до української нації, національна гідність, повага до української мови, історії, культури, традицій та ін.), *громадянські* (патріотизм, любов до Батьківщини, повага до державних символів та ін.), *екологічні* (гуманістичне ставлення до природи, охорона й збереження довкілля та ін.), *особистісні* (пізнання власної особистості, збереження власного здоров'я, відповідальність за власні вчинки та ін.). Важливо, що зі зміною освітньої парадигми, гуманізацією суспільного життя й сам ученя почав розглядатися як головна цінність початкової освіти [2; 5; 6; 7; 8; 9].

Проаналізовані джерела дозволили простежити зміни, що відбулися у доборі та змістовому наповненні *принципів*, які визначали діяльність початкової освіти в перше десятиліття незалежної України. Так, основоположні радянські принципи – ідеологізації, уніфікації, русифікації, атеїзації – відійшли у небуття. Пріоритетне місце посіли принципи: *гуманізації* (повага до особистості дитини, створення умов для розкриття її здібностей і талантів); *демократизації* (перетворення школи з відомчої ідеологічної установи в громадсько-державний інститут, відхід від жорсткого одержавлення і регламентації її діяльності, самостійність ЗНЗ у своєму розвитку, залучення громадськості до визначення й здійснення політики у сфері загальної середньої освіти, в т. ч. початкової); *національний* (створення умов для отримання початкової освіти громадянам України різних національностей, значне зростання українських шкіл, обов'язкове вивчення української мови як державної в ЗНЗ); *деполітизації* (усунення впливу політичних організацій на систему освіти, їх неутручання в навчально-виховний процес); *різноманітності освіти* (створення можливостей для вибору форм освіти, ЗНЗ, засобів навчання, які відповідали б освітнім запитам особистості молодшого школяра; запровадження варіативного компоненту змісту освіти; відродження приватних ЗНЗ); *світськості* (відокремлення церкви від школи, світський і відкритий характер освіти, навчання релігії за бажанням батьків індивідуально або в створених релігійними організаціями навчальних закладах і групах). Водночас не втратили значущості принципи, реалізовані в радянський час, а саме: *доступності, обов'язковості, безкоштовності, наступності* [2; 3; 4; 5; 6]. У сукупності окреслені принципи формували нову освітню парадигму [1, с. 19].

Отже, становлення української державності, відродження національної системи освіти в 1991-2001 рр. зумовили трансформування цілей, цінностей і принципів початкової освіти, які, на відміну від радянського часу, зорієнтовувалися на формування особистості молодшого школяра, розвиток його здібностей, природних і національних особливостей. Відповідно відбувалися зміни в організації початкової освіти, її змісті та навчально-виховному процесі, про що йтиметься у наших подальших публікаціях.

Література:

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти України в умовах державотворення (початок 90-х років ХХ ст.) / Л. Д. Березівська // Молодь і ринок. – 2011. – № 6. – С. 17-21.
2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття") [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/КМР93896.html. – Назва з екрану.
3. Закон України "Про загальну середню освіту" // Початкова школа. – 1999. – № 8. – С. 1-11.
4. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки "Про освіту" // Радянська школа. – 1991. – № 9. – С. 5-19, с. 6.
5. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. – № 2. – С. 3-5. с. 5.
6. Концепція середньої загальноосвітньої школи України // Інформ. зб. М-ва освіти України. – 1992. – № 4. – С. 3–29.
7. Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-3 класи / М-во освіти України, Головне управління шкіл. – Київ, 1992. – 240 с.
8. Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи / М-во освіти України, Головне управління шкіл. – Київ: Освіта, 1992. – 272 с.
9. Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-4 (1-3) класи / М-во освіти України, Головне управління загальної середньої освіти. – Київ: вид-во "Бліц", 1997. – 206 с.
10. Савченко О. Я. У пошуках нової Концепції школи першого ступеня навчання / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 1990. – № 1. – С. 2–7.

Галета С.А.,
магістрантка ІІ курсу
спеціальності "Початкова освіта"
факультету психології та соціальної роботи
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Використання на уроках ігор та ігрових моментів робить процес цікавим, створює у дітей бадьорий творчий настрій, полегшує засвоєння навчального матеріалу. Різноманітні ігрові дії, за допомогою яких розв'язується те чи інше розумове завдання, підтримують і посилюють інтерес дітей до навчального предмету. Гра – незмінний важіль розумового розвитку [1].

Слід враховувати, що істотна ознака дидактичної гри – стійка структура, яка відрізняє її від будь-якої іншої діяльності. Структурні складові дидактичної гри – дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри, підбиття підсумків.

Дидактичне завдання гри визначається відповідно до вимог програми з урахуванням вікових особливостей дітей.